

УДК 94(477)

Йосип Герега

**ПРАДАВНІ ПАМ'ЯТКИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ
ТА ТЕРНОПІЛЬЩИНИ**

У статті автор розглядає археологічні та історико-культурні пам'ятки України, зокрема Тернопільщини, крізь призму світової історії. Особливу увагу приділяє скіфським похованням та трипільській культурі.

Ключові слова: Україна, Тернопільщина, прадавня історія, археологічні та історико-культурні пам'ятки, трипільці.

Україна, зокрема, Тернопільщина своїми археологічними та історико-культурними пам'ятками займає провідне місце у світі. Це підтверджують зарубіжні та вітчизняні історики. Так, литовська дослідниця Марія Гімбутас із Гардвардського університету (США) та вчені її кола відносять пращурів скіфів (культуру одомашнення коней) до V–IV тис. до н. е. Професор історії Девід Рол (Англія), зазначає, що “центр курганної культури в регіоні, що прилягає до Північного Причорномор'я, на початку III тис. до н. е. отримав назву IV курганної культури” [9, с. 293].

Автори збірника “Україна – Європа” стверджують, що за відомостями пізньоантичних авторів (Помпей Трог, Юстин, Павло Оросій) скіфи досягли панування в Європі й Азії близько 3553 р. до н. е. (часів розвитку трипільських протоміст) від Дністра до Дніпра [28, с. 60]. А історик С. К. Спасько, спираючись на Геродота, писав: “Скіфські племена заселяли теперішні українську землю, центральну Європу від Балтійського (Скитського) моря і до самого Дунаю (Істру). Вони заселяли Балкани, включаючи землі сьогоднішньої Греції; в Малій Азії (Анатолії, нинішня Туреччина) створили державу – Гетитія зі столицею Гатта (Хата). Найчисельнішими на Пелопоннесі були дорійці та атенці; які походили від старого скіфського племені – пеласгів..., що мовою пеласгів розмовляли македонці – дорійці [23, с. 20–21]. Як відомо, в 722 р. до н. е. основні сили скіфів повернулися до Північного Причорномор'я, де вже століттями правили кіммерійці, що займали територію між Доном і Дністром, а також Кримський і Таманський півострови. Кіммерійці не були прибульцями з Азії. Як довів дослідник білогрудівської археологічної культури професор П. П. Курінний, кіммерійці прийшли із Середньої Наддніпряниці, що їхня культура – це продовження трипільської, пристосованої до умов табунного скотарства [22, с. 56].

На початку V тис. до н. е. саме “степовики” зробили гіпертехнологічний прорив – приручили коней. Лише біля села Деревки на Дніпропетровщині виявлено близько 6 тис. кісток цих благородних тварин, на щелепах яких – сліди від упряжі. На східноукраїнських теренах було знайдено і перші колеса такої ж давнини (за 2 тис. років перед шумерами, 3,5 тис. – перед єгиптянами, 6,5 тис. – перед мезоамериканцями) [21, с. 69].

Тернопільщина, зокрема південна її частина, Борщівщина, у свій час були в центрі прадавньої трипільської культури. Її тут виявлено за 70 років до того, як це зробив В. Хвойка у с. Трипіллі під Києвом у 1893 р. Якщо археологи Європи і світу знаходили десь поодинокі кістяки прадавніх людей, то на Борщівщині, зокрема в печері Вертеба, в одному із залів знайдено поховання 25 осіб. Подекуди тут знаходили й одиночні могили, що засвідчує дослідник цієї культури, директор Борщівського краєзнавчого музею М. Сохаський.

Історик, археолог світового значення М. Відейко пише: “Гени трипільців знайдено!” Упродовж 2005 р. вдалося знайти зразки для трипільської культури. Печера Вертеба виявилась справжньою скарбницею, де збереглися людські кістки, в котрих вдалося виявити ДНК їх власників. Провів це дослідження Олексій Нікітін з Мічиганського університету (США). Вік кісток – 4500–4000 р. Предки господарів Вертеби вели свій родовід від давнього палеолітичного населення Європи, яке жило тут ще з часів льодовика”. Ця культура, за твердженням археолога, була поширена на території, що займала близько 25 % площі Старої Європи (V–IV тис. до н. е.) [5, с. 84].

Як відомо, в післяльодовиковий період на території нинішньої України, і не тільки, внаслідок вологого потепління утворилися нинішні чорноземи. Витвір природи, який неможливо штучно створити, дав поштовх для зародження землеробства на цій території. Археологи підтверджують, що предки трипільців йшли від річки Прут до Дністра, із заходу на схід. Древні землероби швидко оцінили значимість захищених теплих долин Трансільванії і Прикарпаття (нині територія Угорщини, Румунії і Словенії), де виникла культура землеробства вже у VII–VI тис. до н. е. А вже під Києвом в районі сіл Верем’я і Трипілля, найбільш ранні поселення датують близько 4200–4100 рр. до н. е. Понад тисячу років знадобилося для освоєння трипільцями землі між Дністром і Дніпром [7, с. 60–68].

Уже в V тисячолітті до нової ери наші предки трипільці (пеласги) на чорноземах України будували величезні поселення по 450–150 га. Лише на Черкащині їх виявлено понад 20. Наприклад, у 2012 р. на околиці села Небелівка на Кіровоградщині українсько-британська археологічна експедиція виявила місто трипільців середини IV тис. до н. е. із культовою спорудою – храмом. Вчені-археологи М. Відейко (Україна) та Джон Чепмен (Англія) переконані, що понад шість тисяч років тому тут молилися наші пращури, а померлих хоронили на громадських кладовищах. І це було за півтори тисячі років до появи Стоунхенджу й за тисячу років до пірамід в Єгипті [33]. Після Другої світової війни англійські дослідники, вивчаючи руїни стародавнього храму Стоунхенджу, дійшли висновку, що його побудували пришельці з берегів Дніпра, які проникли через Нормандію і принесли із собою бронзові вироби. Бронзу на території України наші предки виплавляли уже в ті часи, про що свідчать копальні на Донеччині біля м. Бахмута (Артемівськ). Мідні та бронзові вироби трипільців знаходили майже по всій території Тернопільщини.

У ті ж часи наші предки із перенаселеного Правобережжя поступово переходили на лівий берег Дніпра, де були безмежні степи для випасання худоби. Лівобережники уже тоді їздили на бистрих конях, добре озброєні та вишколені своїми князями-патріархами. Академік В. Д. Даниленко зробив висновок, що в розвитку неоліту особливе місце займає Північне Приазов’я, де виявлено культуру ще докерамічних часів... Приазов’я і Дніпровські пороги були епіцентром формування культури неоліту в Європі. А центром, серцем скототів був басейн річки Конка, де знаходився Геррос. У 80-х роках XIX ст. Д. І. Самоквасов нарахував тут біля 500 могил – курганів насипаних нашими предками своїм князям.

Прадавня Трипільська цивілізація на просторах – від Рейну до Гангу

Доктор археології, академік УНАН Леонід Залізняк пише: “Відокремлення скотарства в самостійну галузь відбулося спочатку на південно-східному крилі праїндоевропейців, тобто в лісостепах та степах України. Тому перший імпульс до індоєвропейзації Євразії походить саме звідси. Рухливість скотарів поширюється степовою зоною на схід – в Азію та на захід – на Балкани. Разом із ними поширюється не лише праїндоевропейська мова, а й весь ранньогосподарський культурний комплекс (відгінний тип скотарства м’ясо-молочного

напряму, колісний транспорт, тяглові тварини, вершництво, патрилійний мілітаризований суспільний устрій, військова еліта, відповідні культу, степовий поховальний обряд тощо)” [4, с. 99].

Як відомо, від VI–V тис. р. до н. е. аж до IV ст. н. е. тривала на цих просторах спільнота, яка розмовляла прадавньою мовою, що була близькою до скіфської – санскритом. Цікаві сліди трипільської цивілізації в країнах Південно-Західної Азії, зокрема в Ірані, Афганістані, Іраку, Туреччині. Між іншим, професор Р. Гіршмен (Сорбонна, університет у Парижі), який у 1941–1949 рр. робив успішні розкопки на території Ірану, наголошує: “Між II і I тисячоліттями до н. е. праукраїнці панували над Іраном 700 років”. Навчали їх сонцепоклонницької віри, котру визнавав увесь світ, господарювання, промисловості й золотарства. Тому іранські золоті вироби дуже нагадують проукраїнські (скіфо-кіммерійські), сакські (скіфські) на сучасних теренах Казахстану, де була праукраїнська держава Кушанів майже 5 тис. р. аж до 375 р. нової ери. Крім того, золоті вироби колишньої Тракії дуже цікаві й також подібні своєю технікою виконання до праукраїнських [13, с. 210].

Кельти – гали – русини

Відомий ірландський вчений Даїті Огогейн пише, що на подальший розвиток народів, що населяли Кельтику (Європу), мали переселенці зі сходу, серед яких були “носії діалектів, названих філологами індоевропейськими, тобто діалектами фундаментальної мови, що постала десь на південному кордоні Європи з Азією й поширювалася як на схід і південний схід Азії, так і на захід Європи... Особливо могутній конгломерат, що проявився у західній частині краю, розмовляв індоевропейським діалектом, який може означати як “протокельтський” [11, с. 5–6].

Кельти, що проживали на величезній території (яка звалася Кельтика) від Волги аж до Балкан і Атлантики, включилися Богу Сонця (Коло), називали себе ще й дітьми Богині Дани. І за основний символ своєї релігії мали свастику. Цікаво, що свастика (звідси й символ – хрест) уперше зустрічається в Мезинській цивілізації ще до XII тис. до н. е.! Приблизно у цей час, як свідчать археологи, з’являється символ хреста і на “вотчині” кельтів-русинів в Галичині (Львів).

Англійський дослідник Д. С. Прічард пише, що кельти-гали мали скіфське походження і були вихідцями з нижньої Галичини. До початку I тис. до н. е. вони заволоділи майже всією Європою. Були високі на зріст, мали білу шкіру, добрі м’язи, русяве волосся, довгі козацькі вуса, розвинену музичну та пісенну культуру, уважно ставилися до свого зовнішнього вигляду – культ краси. Улюбленою зброєю кельтів-галів (як і у скіфів) була сокира бойова та ритуальна зброя, а також – як господарський інструмент. Її ще називали кельтом – від українського “колоту, розколювати, звідси – колун”. Цілком ймовірно, що галів стали називати кельтами саме з цієї причини. Цікаво, що віртуальне володіння сокирою – кельтом зберігається і до нині у мешканців Карпатського регіону України, де в кожній гуцульській родині є ритуальна сокира (бартка, кельт), котра ще донедавна була обов’язковим атрибутом дорослого чоловіка.

Стара Русь (Руськолань) зі столицею Голунь

Дослідник Синської землі Сергій Піддубний звернув увагу на запис у Велескнизі: Колань (Голунь) “був славний і три сотні градусів сильних мав, а Києград мав менше – на півдні десяток градусів і все”. Баварський географ IX ст., до речі, теж свідчив, що в уличів, які мешкали в Прибужжі, було 318 міст. Саме у цьому регіоні в селі Медвин було виявлено стовп із записом “БУДІА ГОЛУНІА СЕРЦІА СЕРЦІАМА НАСІМІА” – “Буде Глунь – серце серцями нашими”.

У “Повісті минулих літ” згадує про уличів і Нестор Літописець: “Дуліби жили по Бугу, де нині волиняни, а уличі й тиверці сиділи по другому Бугу і по Дністру; сиділи вони також поблизу Дунаю. І було множество їх, бо сиділи вони по Бугові

і по Дніпру аж до моря, і єсть городи їх і до сьогодні. Через те називали їх греки “Велика Скитія” [17, с. 8].

Уличі (уголичі) – це мешканці Голуні. Вони займали територію від Дніпра до Прута і Галичини, від Чорного моря до річки Рось. Геродот, до речі, теж згадує Голунь (Гелон). “Будини – це великий і численний народ. Вони мають світло-сині очі і ясне волосся. У їхній країні є дерев’яне місто, що називається Гелон. Воно оточене дерев’яним муром, високим і цілком із дерева, та довгим – із кожного боку на тридцять стадій. Будинки і святилища в них також із дерева”. Ми понині знаходимо їхні сліди на Синській землі, зокрема, будівельників і господарів найбільших свого часу протоміст поблизу Майданецького, Тальянків, Перегонівки, Легезіно, Сушківки, Володимирівки, в назвах сіл Буда на Хмельниччині, Вінничині, Київщині. Найбільше, на мій погляд, цих назв на Тернопільщині – Буданів, Будилів, Будки, Будова, Бутин, Хутор Будилів Бучацького р-ну. Та й, мабуть, такі назви як Бутин, Буцики, Буцнів, Бучач теж отримали назву наших предків-будинів, але пізніше, як це бувало часто, ця вимова змінилася. Місцевість, яку ми розглядаємо, – Поділля, Геродот взагалі називає священною – Еksamпей, або Святі Дороги.

Столицею гелонів – галів – будинів було місто Гелон (сьогодні Більське городище на Полтавщині). Це велике городище над Ворсклою сягає трипільського періоду. Після знищення Гелону й втечі Дарія, гали – будини не відбудовували свого міста, а подалися на територію нинішньої Волині, Галичини й Підляшшя, де мешкало плем’я неврів. Це вже було друге переселення галів на захід. Перше відбулося між 2300–1300 рр. до н. е., коли гелони, будини й частина сарматів, перейшовши Дніпро, розсіялися по всьому Правобережжю. Велика частина гелонів осіла на території Підкарпаття та Поділля, що згодом дали назву Галичині. Вони скоро акліматизувалися і дуже розмножилися, тому почали шукати нових земель над Дунаєм, Дністром і на Поділлі. Римляни називали їх галлами, а греки – кельтами. У 392 р. до н. е. вони перейшли Карпати й опинилися в Паннонії і Богемії. Перейшовши перевал в Альпах, під проводом свого короля Бренна (нині перевал так і зветься Брененський), подалися на територію нинішньої Італії, де уже були кельто-гальські племена, ще з часів першої їх міграції зі Сколотії десь близько 2000 р. до н. е. Археологи знайшли той самий посуд, що й на території України. А етруски себе називали “расенами” або “русинами”, прийшли в Італію у IX ст. до н. е., принесли із собою високу культуру і письмо. Прихід етрусків співпадає із розвалом Гетитської імперії у Малій Азії. Їхня зброя була продуктом із Праукраїни, а основою їх письма стала фінікійська абетка (19 букв), яку після прийняв Рим.

Українська сторінка в історії Риму

Сергій Піддубний переконаний, що римляни – це ромари, які спочатку мешкали на українській землі, а потім перебралися на територію сучасної Італії. У Криму вони залишили назву найвищої гори – Роман-Кош, назву міста Ромни на Сумщині, село Романівка на Тернопільщині. На старих картах можна побачити місто Романів та село Ромейківка на Черкащині. А Сергій Павленко пише, що “в Італії є один Рим, а на Чернігівщині – десять!” [33].

Зрозуміло, що така кількість назв урочищ, населених пунктів не випадкова... В Україні досі існує приказка: “Пройти Рим, Крим і мідні труби”. Це не просто гра слів, бо Рим і Крим були сусідами не лише в приказці. “Отже, не тільки греки, а й римляни списали свою історію з нашої...”, – пише С. Піддубний. – Але якщо Троянську війну змогли перенести на 5 століть у глиб віків, змістивши Іонійське море до Апеннін, а кримсько-таманські Аттеки видати за столицю Давньої Греції, то хіба важко було зліпити ще одну брехню про Рим? На його думку, Рим було побудовано якщо не на місці Трої, то десь недалеко від неї... а походеньки Юлія Цезаря по Європах, Африках та Азіях – це суцільна вигадка. Бо

всі ці події відбувалися в межах щонайменше тисячі кілометрів на одному материкі, а не на кілька тисяч кілометрів. Те, що Цезар спустошував капища і храми повні багатих пожег і грабував міста саме української Галії – Галичини, “від чого у нього з’явилося стільки золота, що він розпродував його по Італії і провінціях на вагу”, – як пише Светоній, то у “французькій Галії” не було що грабувати, бо і її просто ще не існувало. Натомість агатирси (вони ж і галли – гілейці), які мешкали в районі Поділля – Карпати, за свідченнями Геродота, мали доволі багато золота. Очевидно, що так звана Римська імперія займала територію історичного українського краю – від Кубані, Тамані і Криму аж до Вісли. Про що свідчать топоніміка та безліч знахідок на нашій землі римських монет. А так звані Троянові вали, що сягають у давнину II ст. до н. е., то чи не є це все надбанням наших предків з часів Прадавньої Української держави – Трої. Підтвердженням цьому є десятки топонімів, що до нині збереглися на українських землях: Троянівка, Трояни, Троянка, Трикрати, Трипілля, Ятрань... [19, с. 142].

Троянові вали знаходяться на території Румунії, на нижньому Дунаї. Назву Троянові вали мають і давні оборонні вали під Кам’янцем-Подільським. Вони захищали околиці міста зі сходу – від Сатанова до Комарова, у яких досліджено збережені кам’яні споруди римських часів, – того ж типу що й у Жванці, Ольвії, Скельці, Прибережному, Керкінітіді, Хараксі. Архітектор О. Пламеницька в 1985 р. дійшла висновку, що Кам’янець міг бути римським військовим табором. Адаже поза центром міста регулярності плану міської забудови нема. Під час розкопок тут знайдено речі перших століть нашої ери, а у малих південних вежах №1, 3 та пілонах мосту відкрито частини муровань II–III ст. [27, с. 45–46].

Цікаво, що Геродот у 8-й книзі “Історій” перелічив сім народів, що мешкали на Пелопоннесі – Криму, були там й етолійці – італійці. А Птолемей на своїй мапі взагалі показує Рим на місці Києва. Святослав Хоробрий називав римлян навіть не сусідами, а ріднею, – наголошував Славосмисл (IX ст.) і спростував Вергілія про заснування Риму Енеєм. А це слід розуміти, що Рим було побудовано якщо не на місці Трої, то десь недалеко від неї.

Сергій Піддубний наголошує: “Важко перевірити, що троянець Еней з Ілліона (Ольвії, Миколаївська обл.) міг шукати собі пристанище аж на Апеннінах, в той час, коли зовсім поруч був малозаселений Крим. Саме в Криму він оселився, заснував місто і народив сина Асканія. Тут проти нього оголосили війну не латиняни, а атеняни (атенці – афінці). За допомогою війська етрусків (русинів), тобто своїх співвітчизників теукрів, Еней зламав опір ворогів і став засновником нації, яку потім римляни, як і греки, видаватимуть за свою...” [19, с. 193].

Доктор історичних наук, професор Девід Рол (Англія) про Енея і біженців із Трої пише: “Походження і заснування самого Риму залишається предметом “гарячих дискусій”. Перекази просто не узгоджуються з археологічними свідками і датуванням, що знову є самим спірним питанням. Історики античного Риму для ув’язки легенди про заснування Риму Ромулом за Вергілієм видумали цілу династію царів із Альба Лонгі, яка відсувала Енея в XII ст. до н. е., до якої не можна ставитися як до істинних історичних документів [9, с. 572, 576].

Цілком логічно, – скажемо ми. – Якщо римські історики видумали цілу фіктивну династію царів, що ніби правили в Альба-Лонзі до заснування Риму, то що їм вартувало приписати Римській імперії частину прадавньої історії наших предків часів правління Юлія Цезаря.

Родовід українського козацтва

Родовід українського козацтва починається з далеких глибин історії України. Навіть у родоводі Олександра Македонського є проукраїнське коріння.

Двоюридний брат Олександра Пір II, що правив в Епірі з 319 по 272 р. до н. е., називав себе потомком Ахіла у 20-му поколінні [9, с. 473]. А Олександр Великий,

прийшовши до своїх близьких родичів – (праукраїнців) гетів, звелів спорудити два храми на честь прадавнього Бога Сварога (Зевса) і прадавньої Богині Дани (Дунаю). Тепер стає зрозумілим, чому великий полководець так легко завойовував зближені народи, які розмовляли майже однією прадавньою українською мовою на величезних просторах від Кавказу до Балкан. Він захищав свій народ від іноземних загарбників. Через кілька століть Олександрові Колони, встановлені на знак перемог над персами, як і багато інших пам'яток історії, культури та літератури, були знищені або вивезені творцями нової християнської культури. Всі письмові джерела високоосвіченої Еллади-України потрапили в грецькі монастирі, ватиканські підвали, де їх переробляли на свій лад.

Академік Леонід Залізняк пише про “Історичні корені українського козацтва, як різновиду європейського лицарства, що Україна була відома в пізньосередньовічній Європі як “країна козаків” [4, с. 163, 180]. Серед князів Київської Русі, що уславилися особистими військовими подвигами, згадують, зокрема, хороброго Мстислава, що зарізав Редедю перед полками касозькими, Мстислава Удалого, Всеслава та брата Ігоря.

Царські скіфи, гуни – українські козаки

Гуни, котрі розгромили готів на Дніпрі в 375 р., не вагаючись виступили на захист антів від кривавої сваволі готського короля Вінітара, були царськими скіфами. Анатолій Кіндратенко на підставі аналізу праць греко-латинських авторів IV–VI століть (Амміана, Пріска, Йордана та ін.), Велесової книги, сучасних археологічних та мовознавчих досліджень дійшов висновку, що європейські гуни, які в кінці IV – першої половини V ст. створили імперію від Волги до Рейну, належали до Черняхівських племен і були нашими предками-антами. Гуни європейські ніякого відношення не мають до хунів азійських. Це випадкові близькі назви зовсім різних народів [15, с. 15–23].

“Гунський елемент” слов'янства взагалі відмічається в різних історичних документах. Як відомо, похід об'єднаних сил всього слов'янства проти Риму почався саме із наших земель. “Судьбу Риму вирішила Каталунська битва. Це був тріумф слов'янства, як єдиного етносу. Вона була однією із найграндіозніших, жорстоких, кровопролитних за всю історію людства, аж до битв XX століття”. З обох сторін у ній брало участь більше 600 тисяч чоловік – піших і кінних. За різними даними, у цій битві загинуло від 165 до 300 тисяч чоловік. Гуни були, перш за все, тими варварами, які, за визначенням Ф. Енгельса, “вдихнули нову життєву силу в умираючу Європу...” [24, с. 158, 190]. Це питання ми детально висвітлили в книзі “Корінь слов'янства”, виданій у 2016 р. (Терно-граф, м. Тернопіль, до 25-річчя незалежності України).

Грандіозна Каталунська битва, що поставила на грань загибелі Римську імперію, пізніше добиту тими же русичами на чолі із соратником уже покійного Аттілі Одоакром, призвели до розподілу Європи на три ареали: германський, романський і слов'янський. А велика Гунія, світова імперія Аттілі, розпалася на низку каганатів.

Центр землі слов'янської

Академік А. Авдєєнко наголошує: “Довгі суперечки на початку XX ст. за право автохтонності в Європі й право називати себе аріями між німцями і слов'янами завершилися на початку XXI ст. Генна інженерія, біогенетика дали нам те, чого ми так давно чекали від археологів та істориків. Дослідження біогенетиків (під егідою ООН) на базі університету ім. Каразіна в м. Харкові поставили крапку: 60 % українців є носіями коду Арія і лише 8 % німців носять цей код. Колиска Європи знаходиться на території України [1, с. 3].

Так що, прадавні предки українців жили на своїй Богом даній території з часів палеоліту. Вони створили у VI–IV тисячоліттях до нашої ери високу трипільську культуру (цивілізацію), якою збагатили культури народів світу.

Список використаних джерел

1. *Авдєєнко А.* Україна Русь арийська / А. Авдєєнко. – Донецьк: ТОВ “Поліграфбуд” Донеччина, 2012. – 160 с.
2. *Антонович В.* Про козацькі часи на Україні / В. Антонович. К.: Дніпро, – 1991. – 238 с.
3. *Білінський В.* Україна-Русь / В. Білінський. – Київ: О. Теліги. – 2013. – 375 с.
4. *Залізник Л.* Нариси стародавньої історії України / Л. Залізник. – К.: – 1994. – 255 с.
5. *Відейко М. Ю.* Подорож у трипільський світ / М. Ю. Відейко. – Миколаїв, – 2005. – 212 с.
6. *Відейко М. Ю.* Невідома Україна / М. Ю. Відейко. – К., 2007.
7. *Відейко М. Ю.* Трипільська культура / М. Ю. Відейко. – Харків: – Оліо, – 2007.
8. *Галичанець М.* Наш український Крим життя українців на півострові. Веди краєзнавця. – Тернопіль: Мандрівець, – 2007. – 400 с.
9. *Девід Рол.* Боги Авариса / Рол Девід. – М.: 2011. – 640 с.
10. *Драгоманов М. П.* Вибране. – К.: Либідь, 1991. – 685 с.
11. *Дайті Огогейн.* Історія кельтів. – К.: Вид-во. Жупанського, 2011. – 240 с.
12. *Знойко О.* Міфи Київської землі та події стародавні / О. Знойко. – К., 1989. – 304 с.
13. *Кобиліох В.* Праукраїна і санскрит / В. Кобиліох. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 512 с.
14. *Канигін Ю.* Шлях ариїв / Ю. Канигін. – К.: Арій, 2011, – 528 с.
15. *Кіндратенко А.* Європейські гуни – предки українців / А. Кіндратенко. – Харків, 2007.
16. *Мак-Ніл Вільям.* Піднесення Заходу. Історія Людської спільноти. – К.: 2011.
17. *Літопис руський...* – К.: Дніпро, 1990.
18. *Огієнко І.* Українська церква. Нариси з історії української православної церкви у двох томах / І. Огієнко. – К.: Україна, 1993. – 289 с.
19. *Піддубний С.* Код України-Русі / С. Піддубний. – Тернопіль: Мандрівець. – 2012. – 325 с.
20. *Паїк В.* Корінь безсмертної України / В. Паїк. – Л.: “Червона калина”, 1995. – 240 с.
21. *Перетятко Ю.* Ода Оріям / Ю. Перетятко. – Т.: Богдан, 2011. – 177 с.
22. *Полонська-Василенко Н.* Історія України / Н. Полонська-Василенко. – Т. 1. К.: Либідь, 2002. – 538 с.
23. *Спасько С. К.* Історія України написана у V ст. до н. е. Геродотом / С. К. Спасько. – К.: –ФОП Стебеляк, 2012. – 145 с.
24. *Скляренко В. М.* та ін. Загадки історії / В. М. Скляренко. – Харків: Фоліо, 2013. – 380 с.
25. *Субтельний О.* Україна історія / О. Субтельний. – К.: Либідь, 1993. – 720 с.
26. *Страны и народы.* Научно-популярное географо-этнографическое издание в 20-ти томах. – Москва: Мысль, 1978–1983.
27. *Тищенко К.* Італія і Україна, тисячолітні етномовні контакти / К. Тищенко. – К.: 2009. 192 с.
28. *Толстоухов А. В.* та ін. Україна – Європа. Т 1. – К.: 2008. – 570 с.
29. *Чухліб Т.* Невідома Україна / Т. Чухліб. – К.: Наш час, 2008.
30. *Лук'яненко Л.* Від хохла до українця / Л. Лук'яненко. – К.: ТОВ Юрка Любченка, 2014.
31. *Шалагінова О.* Історія стародавнього світу. Підручник 6 кл. / О. Шалагінова, Б. Шалагінов – К.: 2009. – 288 с.
32. *Яворницький Д. І.* Історія запорізьких козаків / Д. І. Яворницький. – Т. 1. – К.: 1990.
33. *Статті в “Голосі України”* про археологічні та історичні пам'ятки на території України: а) Романюк Л. Знайдено мегаполіс трипільців. – 17 серпня 2012; б) Романюк Л. Знайдено величезний стародавній храм. – 13 вересня 2012; в) В. Бебик відкрив у Львові піраміду! – 17 жовтня 2012; г) Дворний В. – “Кубрат збирає своїх нащадків”. – 12 липня 2012; д) Скобельський Д. Піраміди є не лише в Єгипті. – 20 вересня 2008; е) Краснодарський В. Під Раховом, у центрі Європи. – 26 серпня 2011; ж) Павленко С. В Італії є один Рим, а на Чернігівщині – десять. – 24 квітня 2012 р.; з) Чухліб Т. Віденська битва, або як козаки османів долали. – 14 вересня 2013 р.

Иосиф Герега**ДРЕВНИЕ ДОСТОПРИМЕЧАТЕЛЬНОСТИ НА ТЕРРИТОРИИ УКРАИНЫ И ТЕРНОПОЛЬЩИНЫ**

В статье автор рассматривает археологические и историко-культурные достопримечательности Украины, в частности Тернопольщины, сквозь призму мировой истории. Особое внимание уделяет скифским захоронениям и трипольской культуре.

Ключевые слова: Украина, Тернопольщина, древняя история, археологические и историко-культурные достопримечательности, трипольцы.

Yosyp Hereha

**ANCIENT MONUMENTS ON THE TERRITORY OF UKRAINE
AND TERNOPIIL REGION**

In the article the author considers the archaeological and historical-and-cultural monuments of Ukraine, in particular, of Ternopil region, through the prism of world history. Special attention is paid to the Scythian entombments and Trypillian culture.

Key words: Ukraine, Ternopil region, ancient history, archaeological and historical-and-cultural monuments, Tripillians.